

Autor: Radim Lhoták

Z nejmenovaného zdroje a z nejmenované internetové domény pronikla na veřejnost pozoruhodná zpráva: Jistá farmaceutická společnost vyvinula léčivý preparát, kterým lze bezpečně navodit stav vnitřního klidu a pocitu vyrovnanosti. Jde o pátou generaci léků proti depresím a úzkosti. Účinek preparátu nejen odstraňuje úzkost a stres, ale vyvolává v člověku odhodlání k životu, aktivizuje v něm pozitivní myšlení a energii k práci. President společnosti říká: Nejde v žádném případě o psychotropní či návykovou látku. Podařilo se nám zlomovým způsobem ovlivnit závislost mezi myšlením člověka a jeho emocemi. Vědecké výzkumy prokázaly, že lidské emoce jsou v přímém vztahu s našimi představami, které jsou produktem myšlení. Jde o vztah vzájemný, nikoliv jednosměrný. Navozením vhodného emočního náboje stimulujeme myšlenkový proces k vytváření takových představ, které s vyvolanou náladou přímo konvenují. Podařilo se nám zasáhnout do centra nervové soustavy člověka a ovlivnit jeho myšlení takovým způsobem, že po krátké době užívání léku nacházíme namísto zdeptaného individua šťastného a obětavého jedince připraveného budovat lepší svět.

Pod článkem se strhla vášnivá diskuse, kde jedni vynášeli pokrok vědy a techniky do nebes plni nadšení nad tím, že vědci již brzy dokáží poskytnout každému člověku šťastný a plodný život, druzí varovali před trestuhodným zasahováním cizí moci do psychiky i osobnosti člověka. Pouze jisté ovšem je, že zpráva zapadla v záplavě protichůdných reakcí jako jehla v kupce sena. Výsledkem byla čirá nevědomost o tom, co a kdo na nás vlastně chystá.

Ztráta vědomí

Není nic mezi nebem a zemí, co by nemělo nějaké opodstatnění, pokud máme na mysli svět objektivní. Toho, co jest, jsme si vědomi, pokud to jsme schopni zachytit svými smysly. Dalo by se říci, že naše vědomí je určeno tím, co existuje a je uchopitelné empirickým poznáním. Smysluplné vědomí odráží reálný svět objektů a samo sebe, jako součást objektivního světa. To je ovšem pouze jedna stránka věci. Lidské vědomí vzniklo jako potřeba sdělení. Jeho vývoj jde ruku v ruce s jazykem. Vše, co ukládáme do našeho vědomí, vše, čím si uvědomujeme sami sebe, je výrazem společné nouze a vzájemné potřeby dorozumění. Nemáme žádný orgán pro nesporné poznání objektivní pravdy. Víme právě tolik, kolik se jeví pro nás užitečné. Naše vědomí jako „génus druhu“, naše společné pojetí prospěšnosti, užitku a víry v tento užitek, jimiž zjednodušujeme chápání našeho bytí ve světě až k iluzi pokroku, k té nejosudovější hlouposti, která nás jednou zahubí – můžeme se plným právem ptát, kde končí

vědomí skutečnosti a kde začíná subjektivní iluze? Vykonstruovali jsme si svůj vlastní svět, který je v ostrém protikladu ke světu reálnému?

Závažnost této otázky roste s pronikáním internetu do našeho života. Je-li něco přímým výplodem subjektivity lidského názoru, je to v převážné míře právě internet. Položme si ruku na srdce a přiznejme si, nakolik jsme schopni přijmout libovolné sdělení na internetu jako pravdivé, nakolik jsme ochotni mu dát potřebnou váhu? Naprostá většina z nás odsune zprávu uvedenou v úvodu článku do pozadí, bez ohledu na to, zda je pravdivá či smyšlená. Je pro nás možná příliš nepohodlná, nebo příliš šokující na to, abychom se k ní vymezili podle vlastního vědomí i svědomí. O hrozbě z ní plynoucí raději nechceme slyšet, vždyť jsou to jen slova zprostředkovaná digitálním přenosem z míst, o nichž nemáme hmatatelnou představu. Může jít o nějakou dezinformaci, kdo ví, co za tím vším vězí. Internet je přece plný přeludů, plný zanícených, emocionálně podbarvených, falešných a fanatických názorů. Internet je virtuální svět lidské fantazie, pronikavého záměru, fiktivních osobností, jimiž se lidé k něčemu připodobňují, hrají si na někoho jiného, než v pravdě jsou, vrhají se do virtuálních vztahů, které mají daleko k reálné existenci každého z nás.

S rostoucí mírou atomizace společnosti a s postupující osamělostí se lidé upínají k internetu jako k převažujícímu zdroji i prostředku vnitřního prožívání. Kde se ale nyní nachází naše potřeba sdělení? Nejde již o hledání souhlasu s objektivní skutečností, o nacházení souladu s přírodou, o společné poznání pravdy. Naše nouze i náš účel má subjektivně iluzivní ladění odcizené od bytí, jemuž bychom chtěli rozumět. Ztrácíme vědomí o celku i o svém bytostném zařazení v něm. Virtuální svět internetu ničí lidskou identitu a namísto ní vytváří pomíjivé repliky či falsifikáty, jak se komu zrovna hodí. Odvázat se, být mimo sebe patří k dobrému vkusu každého internetového přispěvovatele. Soudím, že internet má lví podíl na změně paradigmatu nové společnosti, na přechodu od moderní racionality k postmodernímu vystřízlivění v nicotě. Největší slabinou postmoderního myšlení je, že společně s vírou moderní doby v rozum a pokrok popírá i samo sebe. Věcí největšího posměchu a opovržení se stal pojem pravda. Z nejvyšší ctnosti se stala nejnižší zaujatost. Chválím postmoderní podezíravost ke všem hledačům pravdy, kteří opustili život na zemi a s lucernou míří ke hvězdám. Vesmír je nepředstavitelně prázdný na to, aby se vzrušil bledým svitem lucerny. Pravda nemá nekonečný rozměr ani trvání v čase. Je výdobytkem současné vůle k životu a její protiváhou na druhé misce vah, jejím kritériem pravdivosti, je vše, co životu brání. K tomu ovšem, abychom mohli životem měřit pravdivý stav věcí, aby naše vlastní zkušenost měla objektivní hodnotu, musíme žít život reálný a nikoliv virtuální.

Vědomí člověka stále více postrádá odpovědnost, protože se přestalo starat o svůj vlastní účel, kterým je souhra života s pravdivou skutečností. Proto se nám dnes jeví jakákoliv nová informace i hrozba z ní vyplývající tak vzdáleně, tak nevýznamně. Nic nás už nedokáže zviklat v našem umění uniknout od všech zneklidňujících zpráv a setrvat v nedotčené slepotě, v bezpečí svého individuálního názoru. Tak se stalo, že svobodný prostor internetu, ono místo, kde slovo nemá žádná omezení, dospěl k vyprázdňení všech slov. Pojmy přestaly mít věcnou relevanci, sdělení se stalo pouhým výrazem, který si můžeme přizpůsobit podle vlastní potřeby. Libovolné faktum přestává být faktem ve smyslu společného zájmu a osudového dědictví. Nejhorší zlořády, nejnižší skutky se mívají s vlastním významem, nedočkají se

odsouzení, jednoduše projdou svým původcům, jako by se nic nestalo. A musejí být stále rafinovanější, stále hrůznější, aby vůbec našly svůj smysl. Tak jako hrozba terorismu a skutky opravňující světové mocnosti k válečným opatřením omezujícím naši svobodu.

Ztráta vědomí s sebou nutně nese i ztrátu morálky. Mravnost má své vědomí dobra a zla, které musí být neseno převažujícím duchem společenství, jehož se cítíme být identickou součástí. Mravní vědomí má spojující charakter nadřazený každé individualitě, jím se utváří svědomí jednotlivců. Tam, kde není názor lidí podložen společnou zkušeností, kde se život jedinců odehrává izolovaně, kde vládne odcizený individualismus, tam lidé podléhají zdání a každá informace má nejistý obsah, který se nikoho bezprostředně netýká. Kdyby mocní tohoto světa neměli k dispozici internet, museli by ho vymyslet. Není lepšího prostředku, jak ze sebe sejmout vinu za osud a směřování lidstva. Bezbřehá, nikým nekontrolovaná svoboda slova nemá žádnou míru hodnoty. Jakékoliv odhalení, jakákoliv kritika může být dementována opačným tvrzením, zpochybněna jako projev sil, jimž dominují lidské poklesky. Není nic snazšího, než začít nálepkovat šovinismem, fašismem, zatrpklým záškodnictvím, kverulantstvím či fanatismem. Je mnoho způsobů, jak snížit význam slovního projevu člověka či celých skupin skrývajících se za terabyty historicky mrtvých internetových úložišť textů a paměti. Nic z toho, co na internetu čteme, není dílem reálného času. Vše je pouhá minulost, na kterou se snadno zapomíná. Nic netrvá, nic nemá sílu bezprostředního činu, nic se nás nedotýká jako pevně vedená ruka nepřítele proti naší fyzické podstatě tady a teď, vše lze smést se stolu jako podezřelý blábol.

Virtuální osobnost

Moderní doba přinesla vládu hmoty nad duchem. Přehnaný racionalismus a materialismus přivodily krizi ducha a vědomí. Internet tuto krizi zpečetil v konečné ztrátě vědomí a nastolil člověka jako virtuální osobnost. Matrix vyjadřuje pocit postmoderního člověka, jenž se utápí ve zmatku ze ztráty strukturálního pojetí světa, ze ztráty ideálů řízeného a „racionálního“ vývoje společnosti směřující k vyrovnanosti a vytýčeným cílům pozitivistické moderny. Jde o pocit, který faktum ambivalence postmoderní doby dovádí „ad absurdum“, tedy k naprosté neurčitosti všech jevů, neurčitosti, která stírá rozdíl mezi skutečností a fikcí, která přisuzuje mocenským silám schopnost manipulace s lidským materiálem, s lidským vědomím až za hranici rozpoznatelné pravdy, jeho nedobrovolného přesunu do sféry virtuální reality, virtuálního prožívání, do stavu subjektivní netečnosti k tomu, co je objektivně platné a co nikoliv.

Matrix je nový mýtus, jímž se z člověka stává hračka subjektivně vyřazená z reálných souvislostí a vlády nad životem. Je tomu opravdu tak? Nebo jsme stále titíž lidé, kteří ve starověku věřili ve svoji sílu a božskou podstatu? Nepochybujme. Nic a nikdo přece nemůže obalamutit moji mysl, odvést ji od racionální a objektivistické (neříkám objektivní) kritiky všech informací, které jsou mně jako subjektu předkládány – pokud nechci. A člověk je takový, je svobodný, navíc je nyní postaven před dilema volby bez jednoznačného vodítka, co je správné a co ne. Je nucen sám se rozhodovat, ať se mu to líbí nebo ne. A toho se bojí, cítí se zaskočen ve stavu absence předpisu pro vlastní chování, které by mu mělo přinést prospěch, nemá žádný jasný proud, obecný názor, v němž by se cítil bezpečný jako

konformní součást celku a mohl vynášet prověřené morální soudy. Proto se omlouvá skrytými manipulacemi, jako by se nedokázal smířit s vlastní svobodou a odpovědností za svou volbu. Prostřednictvím internetu vnímá pouze neuspořádanou změť názorů, nezřízený chaos, v němž se nedostatkem řádu beznadějně otevírá prostor „temným silám“. Na druhé straně se děsí dohledu, ale skrytého, podzemního, protože paradoxně postrádá ten zjevný, který mu dosud ukazoval cestu.

Dlužno podotknout, že příčinou všeho není internet sám o sobě. Internet má mnoho předností a jako zdroj informací může být cenným pomocníkem každému, kdo hledá uvědomělou cestu k poznání světa i sama sebe, kdo směřuje k vědění. Internet nám dává i možnost svobodného sdílení pravdy. Je však nutné začít vážit, co je skutečnou podstatou věcí v jejich skrytosti, čím se člověk stává sám sebou, aby nebyl ve vleku vnějších věcí, aby se nestal virtuální osobností pobývající ve virtuálním světě představ a myšlenkových zkratk, jakým internet v mnohém ohledu bezesporu je.